

maart/april/mei

nummer **48**

- **Verslagen Jan van Rijsewijk tenzij anders vermeld.**
redactie behoudt zich het recht voor ingezonden stukken zo nodig aan te passen

excursievogelcursus

- Victor Retel Helmrich

7 maart

Vogelexcursie Loonse en Drunense duinen.

Eindelijk een mooie ochtend na weken van druilerig weer. En precies op die dag werd de excursie in het kader van de Vogelcursus gehouden. Beter konden we het niet treffen!

We liepen vanaf de Rustende Jager richting Giersbergen langs het fietspad. Bij de start lieten zich meteen **zanglijster, boomkruiper, koolmees, roodborst, spreeuw en vink** horen.

De excursie ging naar het deel aan de oostkant van de duinen die uit een prachtig geaccidenteerde heide bestaat met open zandige stukken en heuveltjes, oude eiken, berken en dennen. Deze heuveltjes worden ook wel forten genoemd omdat ze zijn ontstaan door opstuiving van zand tegen de bomen waarvan we alleen nog maar de toppen zien. Deze bomen kunnen wel honderden jaren oud zijn. Hier aangekomen keken we met de zon in de rug naar de **roodborsttapuit, de buizerd en de boomleeuwerik**. De laatste liet zich die ochtend nog een paar maal goed zien en horen. De heldere zang en opklimmende vlucht vanaf een boomtopje waren kenmerkend. Onderweg door dit gevarieerde landschap werden nog **gaai, zwarte kraai, boomklever, pimpelmees en kleine bonte specht en overvliegende aalscholver** gezien.

Waar de boerderij "de Brand" staat verlieten we het stuifzandgebied naar het moerasgebied van De Brand. De voorste groep liep langs de Zandkantse

Leij naar het oosten en zag onderweg o.a. een ree, nijlganzen, grauwe ganzen en een matkopmees. Deze mezensoort verkiest vaak vochtige bos en is een stuk schaarser geworden de laatste jaren. Bij het grote rietmoeras aangekomen werden ze verrast op de zang van een blauwborst die zich ook nog even mooi liet zien. Kort daarop riep de roerdomp (een

zeldzaamheid) en even later liet een cettizanger zijn korte explosieve zang horen. En tot slot klonk de roep van een waterral.

Over de verharde weg liepen we terug naar de auto's. Bij de boerderij langs de weg werd nog even stilgestaan bij huismussen, een witte kwikstaart en een heggenmus die zijn liedje uit de heg liet klinken.

Al met al een geslaagde excursie die door sommigen bij de Rustende Jager genoeglijk werd afgesloten met koffie en gebak. Anderen keerden voldaan huiswaarts om nog verder van de dag te genieten.

Laten we hopen nog vaker van dit soort ochtenden te mogen meemaken in de nog komende excursies.

uithetarchief

Vogelwerkgroep Midden-Brabant bezit een omvangrijk archief. Alle rapporten, verslagen en tellingen zijn gedigitaliseerd. Van tijd tot tijd vind je hier een interessant verslag. Inclusief taal- en typfouten!

- **Falco oktober 1979**

Op een vrijdagavond in april stonden wij, Cis en Hans, bij het Wintelreven te Oirschot op regenwulpen te wachten. Evenals vorige vrijdagen waren er geen regenwulpen te bekennen. Terwijl wij daar stonden en het al schemerig werd, zei Cis plotseling : "STIL . . . , , ik hoor nachtzwaluwen.", En jawel, ik hoorde een rollend geluid, wat niet anders dan van een nachtzwaluw kon zijn. Langzaam gingen we in de richting van het geluid tot we vlak bij de bron waren. Het was een oorverdovend geluid wat niet ver voor ons uit een ondiepe poel scheen te komen. Wij werden toch wel argwanend of dit wel nachtzwaluwen waren !!!!! Nadat we de zaak nog eens goed bekeken en overdacht hadden kwamen we tot de conclusie dat dit geen nachtzwaluwen konden zijn. Het moesten kikkers of zoiets zijn. Cis herinnerde zich, dat het vaker was voorgekomen, dat dit geluid op de band was opgenomen als het geluid van nachtzwaluwen, (omdat dit was gebeurd door leden van de voormalige W G Falco schaanden we ons niet meer zo erg. Maar toen kwam de grote vraag, welke kikker of pad was dit ? Vangen konden we er geen (dat mag overigens ook niet dus dat probeerden we niet eens f!!). We waren genooddaakt om met een vraagteken onder de arm huiswaarts te keren. Cis kwam aan de hand van haar studieboeken tot de conclusie dat het een rugstreepaad moest zijn, daardoor werden we natuurlijk wel erg nieuwsgierig omdat we die nog

nooit gezien hadden. Na nog enkele malen op dezelfde plaats te zijn geweest, bood zich een rugstreepad aan om als fotomodel te poseren, waarna we de pad uiteraard, weer terugzetten in het water, (Omdat we al op meerdere plaatsen rugstreepadden hadden gehoord in de Oirschotse Heide, waren we benieuwd, hoeveel rugstreepadden er nu eigenlijk op de Oirschotse Heide zaten. Op zaterdag 26 mei 1979 werd door Cis, Nico en Hans getracht om dit vast te stellen. Op een drietal plaatsen, bij kleine, ondiepe vennetjes, werden door ons rugstreepadden gehoord, die hun best deden om nachtzwaluwentellers in de war te brengen. Het was niet mogelijk om de rugstreepadden te tellen. Wel werd hun aantal op enkele tientallen geschat.

Cis (rechts) in gezelschap met Jo Swaans (met sigaar) en ?

ridderindeorde van oranjenassau

26 april

Vanwege zijn enorme inzet voor onze Vogelwerkgroep en de natuur in het bijzonder heeft het de koning behaagd Gerard van der Kaa te belonen met de onderscheiding Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Een greep uit al zijn vrijwilligerswerk:

- Al in 1972 is Gerard betrokken geweest bij de oprichting van onze vogelwerkgroep. Jarenlang was hij penningmeester en is nu nog steeds bestuurslid.
- Hij stond aan het begin van de bescherming van de kerkuil. Gerard ontwierp en bouwde de nestkasten nog zelf voor de kerkuilen. 20 jaren lang heeft hij alle kerkuilenbroedsels in ons werkgebied geringd.
- Ten behoeve van nestkastprojecten heeft hij in de Oisterwijkse bossen vele soorten nestkasten gemaakt.

- De werkschuur in Oisterwijk is mede door Gerard tot stand gekomen.
- De vleermuiskelder bij kasteel De Strijdhoeve te Udenhout heeft hij met anderen gerenoveerd.
- Sinds 2004 zet Gerard zich in voor de Gierzwaluwwerkgroep in Oisterwijk. Dit werk bestaat bijvoorbeeld uit het creëren van broedruimtes voor de gierzwaluw. Enorme hoeveelheden data over de gierzwaluw zijn daardoor verzameld voor Sovon.
- Hij werkte aan de bouw van de zwaluwtoren in Moergestel en de 3 zwaluwtillen in ons werkgebied.
- Gerard verzorgde allerlei hand- en spandiensten in onze clubruimten; in het begin het Koetshuis te Helvoirt en nu het Heerkenshuis bij de Leemputten.
- Hij deed aan wilgen knotten, pleegde bosonderhoud, onderhield heideterreinen en bemande kramen op natuurmarkten.

Gerard krijgt, volkomen terecht, deze onderscheiding vanwege zijn vele verdiensten voor de gemeenschap, voor de natuur in brede zin en met name voor vogels heeft Gerard zich altijd belangeloos ingezet. Nooit deed iemand vergeefs een beroep op hem. Dank je wel Gerard!

corona

Het coronavirus houdt de Vogelwerkgroep in zijn greep. Sinds het ontstaan zijn alle activiteiten afgelast. Excursies gingen niet door; het werk aan de natuurmuur bij het Heerkenshuis is op de lange baan geschoven; het afsteken van de zwaluwwand is komen te vervallen; de Vogelcursus voor Beginners is gestopt.... om maar enkele zaken te noemen.

Wat tijdens de lockdown een prima tijdsbesteding is en gelukkig wel gewoon kan plaatsvinden, is 'het vogelen'. In teamverband op gepaste afstand, of zoals de meeste onder ons, alleen. Van de App 'Waarneming werkgebied VMB' wordt veel gebruik gemaakt. Niet alleen waarnemingen, maar ook krantenartikelen, foto's en andere berichten worden gedeeld.

De opvallendste meldingen + datums op een rij:

- 22/3 Rode wouw overvliegend bij Biezenmortel (Aad)
- 25/3 Activiteit met radiografisch speedboot op Leemputten (Louis)
- 4/4 Wilde eend met kroost (Nico)
- 4/4 Boerenzwaluw (Jan P.)
- 5/4 Beflijster (Jan van R.)
- 8/4 Visarend overvliegend de Hilver (Nico)
- 9/4 Koekoek Helsbroek (Jan van R.)
- 12/4 Zwaluwwand vol oeverzwaluwen Abcovenseplas (Victor)
- 14/4 Rietzanger (Aad)
- 15/4 Slechtvalken Huis ter Heide (Jan P.)
- 22/4 Braamsluiper (Aad)
- 23/4 Bonte vliegenvanger Regte Hei (Victor)
- 24/4 Kuifduiker Huis ter Heide (Jan P.)
- 26/4 Bonte vliegenvanger in de tuin (Marianne)
- 26/4 Gierzwaluwen in Udenhout (Nicole)
- 26/4 Wielewaal Kampina (Rinie)

27/4 Oeverzwaluwen in tijdelijke zandberg Berkel-Enschot (Francis)

4/5 Zomertortel Landgoed de Hoevens (Victor)

4/5 Spotvogel (Jan P.)

10/5 Appelvinken met broedsel (Marianne)

Meer bijzonderheden:

Hoempende roerdompen en 6 baardmannetjes in de Brand. Ook de cettiszanger heeft er zich definitief gevestigd.

In heel het werkgebied opvallend het aantal blauwborsten en lepelaars.

De inventarisatie van de Hilver is in volle gang. Onze leden en leden van de vogelwerkgroep KNNV zijn druk bezig met het in kaart brengen van allerlei soorten. Grutto's, watersnippen en Kieviten voeren de lijst aan. Veel graspiepers en rietgorzen worden geteld. Ook regenwulpen, kemphanen, zilverplevieren en paapjes op trek.

column

■ Corine Goldschmidt

KOEKOEK SPREEKT TOT MIJN VERBEELDING

Dankzij het boek van Nick Davies vraag ik me van alles af over die roepende lente brenger die vooruit vliegt tijdens mijn hele wandeling.*

Het is een mooie, lome middag als ik in het bos loop. Slechts twintig stappen hoef ik te zetten om te weten dat het buizerdnest ook dit jaar bezet is. Flink alarmerend duikt hij op en vliegt een ronde boven mij. Zodra ik weer aan de rand ben, buiten de denkbeeldige cirkel rond het nest, is hij weer stil en uit zicht. Verderop langs het zandpad roepen boomklevers, kruipt een boomkruiper tegen een stam op, hakt een grote bonte specht, vliegen vinken op naar bomen aan de overkant. Houtsnippen die er al jaren zitten, blijven nu ook ongezien. Twee vinken roepen moord en brand, jagend achter een gaai aan die het waarschijnlijk op hun jongen heeft gemunt. Wat hebben ze toch een lef, die soorten die zo nietsontziend hun nest verdedigen tegen rovers die vele malen groter en krachtiger zijn dan zichzelf. De ongeveer twee kilometer raaigras die ik passeer is leeg. Geen vogel te bekennen. De struiken die jarenlang de twee percelen scheidden en waar ooit ransuiljongen de takkelingenfase doorbrachten, zijn door de boer verwijderd. Voor

meer efficiency en verdienmodel. Drie jaar geleden zat er de laatste ransuilroest met zeven uilen. Daarna kwam de heftige storm die gevolgd werd door veel kapwerkzaamheden en uitdunnen van de dennenbosjes.

Veel nesten waren daarmee verdwenen.

Vorig jaar hadden de buizerds er een nieuw nest gemaakt. Het ligt ongeveer 400 meter van het andere waar ik net was. Nu is het groter, verder uitgebouwd. Er zit vers groen op. Er wordt niet gealarmeerd. Een buizerd komt aanvliegen over het naast gelegen weiland waar gelukkig nog wel bloemen en kruiden staan. Hij landt in een boomtop waar hij zicht heeft op het nest. Rustig en snel verlaat ik het kurkdroge perceel terwijl ik word aangekeken door een ree die verderop aan twijgen staat te knabbelen.

Een koekoek roept, dichtbij. In een flits zie ik iets langs de bosrand gaan. Met een beetje verbeelding, genoeg voorradig, zou het 'm kunnen zijn maar net zo goed een duif. Hij vliegt mijn weg voor mij uit, steeds hoor ik koekoek roepen waar ik nog niet ben, richting Winkelven. Het is behalve een mooie, een intrigerende vogel die met zijn toegepaste trucs op andere vogelsoorten waarmee hij ze misleidt, hun eieren uit hun nest gooit, jongen groot laat brengen door een veel kleinere gastouder vogel ten koste van diens jongen, mijn bewondering en nieuwsgierigheid oproept waar ik ergernis niet kan onderdrukken als een ekster in mijn tuin mereljongen uit hun nest komt halen.

Ik moet denken aan wat Nick Davies, gedragsecoloog aan de University of Cambridge, schrijft in zijn boek 'De Koekoek' (uitgeverij Atlas contact 2016). Over de niet willekeurige keuze van de koekoek voor de gastouder in wiens nest zij haar eieren legt.

**In Groot-Britannië zijn de meest favoriete gastouders kleine karekieten in moerasgebied, graspiepers in heidegebied en heggenmussen in weilanden en met struikgewas begroeid gebied. Ook de algemene soorten als roodborstje en witte kwikstaart zijn vaste gastouder soorten. Maar de koekoek mijdt andere potentiële gastoudersoorten die ook toegankelijke nesten bouwen en voedsel eten dat geschikt is om jonge koekoeken mee groot te brengen. In boerenland en gebied dat rijk is aan struikgewas zijn merels bijvoorbeeld talrijker dan heggenmussen en roodborstjes.*

Er is veldonderzoek naar gedaan in Hongarije en Tsjechië. De merelouders weigerden de in het nest gezette koekoeksjongen te voeden en geen enkel kuiken werd ouder dan een paar dagen.

In het onderzoek naar zanglijsters als gastouder, bleek dat de jonge koekoeken niet in staat zijn de eieren van de zanglijster uit het nest te gooien, want zo'n nest is dieper dan een merelnest en van binnen veel steiler. Bovendien zijn zanglijsternesten anders dan merelnesten aan de binnenkant met modder bekleed, waardoor de poten van de koekoek geen vat kregen op het harde, gladde oppervlak.'

De koekoek past eieren aan, aan die van de gastoudersoort zodat die ze niet opmerkt als vreemd ei dat uit het nest gegooid moet worden. Er zijn verschillende koekoek rassen, die er precies hetzelfde uitzien, en ze specialiseren zich in de soort waar ze op parasiteren, o.a. door aanpassing van de kleur van hun eieren maar ook door inprenting.

'Zo zal een jonge vrouwtjes koekoek die die door kleine karekieten is grootgebracht zich de eigenschappen van haar pleegouders inprenten en er vervolgens, als ze volgroeid is, voor kiezen om op kleine karekieten te

parasiteren. Het groene ei dat haar moeder heeft gelegd heeft haar eigen pleegouders, kleine karekieten, blijkbaar om de tuin geleid, want zij is daarvan het levende bewijs. Dus als hetzelfde soort ei genetisch bij haar is overgeërfd en zij op haar beurt kleine karekieten kiest, wordt de gelijkenis tussen koekoeken- en gastoudereieren door de generaties heen voortgezet.'

Laat de koekoek die ik steeds hoor roepen haar eieren momenteel uitbroeden door een kleine karekiet bij het Winkelveen, door een graspieper op de hei op de Kampina of door een heggenmus bij de weilandrand? Dankzij het boek van Nick Davies vraag ik me van alles af over die roepende lente brenger die vooruit vliegt tijdens mijn hele wandeling.

notulenbestuursvergadering

5 mei

Voor de eerste keer sinds de lockdown is het bestuur bij elkaar gekomen. Om onze leden op de hoogte te houden volgt hierbij een verslag van de belangrijkste punten die zijn besproken. Het was goed dat we elkaar na lange tijd weer konden spreken. Na eerst een rondleiding in de directe omgeving van het Heerkenshuis opende Nico de vergadering. Allen zaten op gepaste afstand van 1,5 meter van elkaar.

Aanwezig: Nico Hilgers, Gerard van der Kaa, Marcel Morel, Peter Slingerland en Jan van Rijsewijk. Extra uitgenodigd waren Victor Retel Helmrich en Peer Busink.

Zwaluwtoeren Groot Loo.

Op het grondgebied van Hilvarenbeek is een huiszwaluwkolonie die het al jarenlang goed heeft volgehouden. Deze kolonie maakt haar nesten al tientallen jaren aan de gebouwen van boerderij de Wouwers, Groot Loo 2A. Het is een van de grootste, zo niet dé grootste kolonie van Noord-Brabant. De laatste jaren schommelt het aantal nesten steeds tussen 40 en 60 stuks. Helaas ondervinden de eigenaar en zijn vrouw nogal wat overlast van de vele zwaluwen. Als de was buiten te drogen hangt, wordt die vaak bevuild door de uitwerpselen, de auto's zitten er vaak onder en ook als je in de buurt van de nesten loopt, ben je er niet veilig voor. Zij willen na het broedseizoen van 2020 de onderkant van de dakgoten schoonmaken en laten schilderen in een kleur (bruin) waar de huiszwaluwen niet van houden. Als er geen alternatief voor de huiszwaluwen komt, zal dit hoogst waarschijnlijk het einde betekenen van deze kolonie. Hans van de Haring was op de hoogte hiervan en heeft de vogelwerkgroep gevraagd met de eigenaars te gaan praten. Peer, Gerard en Nico hebben dat in het vroege voorjaar gedaan. Aldaar is het idee ontstaan om voor het broedseizoen van 2021 een alternatief voor de huiszwaluwen te bieden in de vorm van 1 of 2 huiszwaluwtoeren. Dit zou dan moeten geplaatst worden op terrein van de buurman.

De buurman heeft aangegeven mee te willen werken. Inmiddels is er een aanvraag ingediend bij de gemeente Hilvarenbeek voor subsidie. De kans dat de gemeente deze toezegt is echter klein, volgens Marcel. Hij houdt bij de gemeente vinger aan de pols. We zullen andere bronnen moeten aanboren.

Er is een commissie samengesteld die een stappenplan gaan maken. Deze commissie bestaat uit Victor, Peer, Marcel, Gerard en Nico. Peer gaat allereerst met een tekening van de toekomstige toren (dezelfde torens als in Moergestel, Udenhout en Berkel-Enschot) naar de boer voor nader uitleg. Bovendien worden andere eventuele subsidieverleners benaderd.

Overigens worden we vaker benaderd om naar zg. "overlast" te komen bekijken. We benadrukken dan uiteraard dat huiszwaluwen beschermde vogels zijn en dat nesten niet verstoord mogen worden! Zo zijn Nico en Hannie Nilsen afgelopen 9 mei gevraagd te komen kijken naar een kolonie aan de Quirijnstokstraat te Tilburg.

Inventarisatie Hilver

De inventarisaties zijn nog in volle gang. Er wordt nog steeds geteld in verschillende gebieden. Soms is er onderling een gebied verdeeld. Peer merkt op dat er opvallend weinig grutto's zijn in het Moergestels Gement. Met de kieviten gaat het ogenschijnlijk goed. Er worden nog steeds kuikens gezien. Ook in Helsbroek bij de schaatsbaan. Vorig jaar zijn hier alle broedsels mislukt vanwege verstoring.

Om te zien hoeveel voedsel er te vinden is, is Peer met een schep het gebied in geweest om bodemonsters te nemen. Conclusie: Schrikbarend kleine aantallen wormen en emelten in de bodem. Dit ten nadele van de kuikens die hierdoor weinig levenskansen hebben.

Inmiddels heeft Peer een ambitieus plan uitgewerkt om de situatie voor de weidevogels aldaar sterk te verbeteren en waar ook de doortrekkende en stelt- en watervogels volop van kunnen profiteren. In het kort komt het er op neer om het plasje bij de Gementsdijk d.m.v. een waterpomp of wind/watermolen voor langere periodes te vernatten. Het water loopt nu te snel weg richting de Reusel. Een tweede voorstel van Peer behelst het plan om een tweede plas te creëren richting Goyaardsdijk.

Het voorgestelde plan circuleert nu bij de verschillende inventariseerders van het gebied en daar komen nu positieve reacties en suggesties van binnen. Daarna zal het voorstel naar SBB en NM gestuurd worden.

Vogelcursus

Jammer dat de Vogelcursus voortijdig is komen te vervallen. Waarschijnlijk gaan we in september de cursus hervatten en de lessen op een geïmproviseerde manier afmaken. Ook voor de cursisten is er een app aangemaakt voor vragen en informatie.

Hilverboeren

Het ziet er naar uit dat 8 Hilverboeren het beheer op de terreinen van Staatsbosbeheer in de Hilver geheel gaan overnemen. Wij van vogelwerkgroep Midden-Brabant vinden dit een slechte ontwikkeling en vinden dat SBB haar verantwoordelijkheid te gemakkelijk afschuift. De boeren hebben om een overleg gevraagd. Er wordt een afspraak gemaakt voor een veldwandeling. Nico en Victor zullen ons standpunt uitdragen.

